

“Gizarte zibil ahaldundua da demokraziarako bermea”

▶ JON MIRENA LANDA

ZIGOR ZUZENBIDEAN
KATEDRADUNA

Zigor Zuzenbidean katedraduna da Jon Mirena Landa Euskal Herriko Unibertsitateko Zuzenbide fakultatean, eta era berean, EHUko Giza Eskubideen eta Botere Publikoen Katedraren zuzendaria ere bada. Gorroto-delituak, terrorismo-delituak eta gizarteriarren aurkako delituak ditu ikerkuntza-lerro nagusi eta joan zen astean Elgoibarren izan zen, Elgoibarko Udalak ‘Bizikidetzaren’ izenburupean antolatutako zikloan. ‘Bizikidetzaren alde lanean: gaur egungo erronkak’ mahai inguruan parte hartu zuen Paul Rios Lokarriko koordinatzailearekin batera. Saio haren aurretik egindako elkarrizketa da hau ia oso-osoan, baina azken egunotako albiste zaparradaren ostean, azkeneko gertaeren inguruko bere iritziarekin osatu dugu gerora.

- AINARA ARGOITIA -

♦ Egindako minagatik barkamena eskatu zuen ETAk joan zen astean, eta Foru Sozialak eta Harremanetarako Nazioarteko Taldeak jakinarazi berri dute topaketa bat egingo dutela datorren astean "gatazkaren konponbidea aitzinatzeko". Zer balorazio egiten duzu?

ETA desagertzea eta ETAk barkamena eskatzea berez gauza positiboak dira, giza eskubideen urraketak gutxitze aldera, bai eta etorkizunean halakorik berriro gerta ez dadin. Gauza guztien gainera hori ona den neurrian, aprobetxatu beharko genuke gure herrian berdiskidetzeari aurrera egin dezagun. ETArri egin dakioken kritika beti egon

daiteke zabalik, zuzengabeak diren atentatu eta delitu ugari egin dituelako, baina behin betiko desagertzea eta barkamena eskatu nahi izatea gauza positibotzat jo beharko genituzke, nahiz eta hitzetan asmatu ez izan.

♦ **ETA jardun osoan zebilenean giza eskubideen inguruan hitz egitea zailagoa zen beharbada gaur baino, baina orain ere... Zerk lotzen gaitu?**

Gertatu den guztiaren errelatoa egitea ez da erraza. Lehen, Estatuaren aldetiko estrategia kontraterroristak ikaragarriko presioa eragiten zuen. Izan ere, eragile politiko eta mediatiko askoren ustez, Estatuak egindako giza eskubideen urraketen inguruan hitz egitea terroristei laguntzea zen. Lehen, dena zen zuri ala beltz, eta polarizazio horren ondorioz, giza eskubideen kulturak nabarmen galdu zuen. Orain, baina, eragile gehiago dira egiazen bila ari direnak. Hala ere, orain ere nondik begiratzen den da kontua.

Jakina da indarkeria politikoak, motibazio politiko batekin egindakoak, urraketa larriak utzi dituela, bi adarretan: terrorismoaren lerroak egindakoak batetik, eta Estatuaren edo Estatuaren bueltan dauden eragileek egindakoak, bestetik. Baina, terrorismoaren indarkeriari erreparatzen badiogu, esan dezakegu ibilbide oso luzea egin dela, politiketan, zigor politiketan eta baita kaltea konpontzeko politiketan ere. Are, gehiegikeriak ere egin dira, politika horiek biktimei mesede egiteko baino gehiago "kontrainsurgentziarako" erabili direlako sarri. Aldiz, erreparatzen badiogu Estatuaren indarkeriari, gabeziak handiagoak dira, hor ez dagoelako egiarik ere ez.

Egitateen gaiak lotzen gaitu, egia topatu arte ez baitugu jakingo zertaz ari garen ere. Egiak mahai gaineratu ahala, politikak atzera egingo du eta giza eskubideen kulturak bere legeak ezartzeko aukera izango du. Egia eta egia-osteko zurrumbiloan gaude harra-patuta.

♦ **Zertan dugu zailtasun handiena?**

Nik uste dut bi muturrak indarra galtzen ari direla gure herrian, eta gero eta jende gehiago dagoela familia politiko guztietan gehiegikeriak alde guztietan egon direla aitortzeko prest, eta gauzak orokortu orde, banan-banan aztertzearen alde. Baina, jakina, zailtasun handiena Estatuak zer egin duen indibidualizatzean daukagu. Horretarako ikaragarriko borroka daukagu, borroka juridiko handia barne. Maila juridikoan, saio batzuk egin dira Euskaditik –lege bat eta dekretu bat martxan jarri dira–, baina automatikoki errekurritu dituzte Madrildik. Estatuak gehiegikeriak egin ditu –Estatuak ere bai– eta urratze horiek Konstituziotik kanpo baleude bezala kontsideratu dira ikuspegi juridikotik. Amnesty Internationalek berak esana du tortura ia sistematikoa izan zela 70 eta 80ko hamarkaden hasieran, eta orduetik, sistematikoa izateari utzi badio ere, tortura beti egon dela eta tortura-kasuek ez direla inondik inora kasu isolatuak izan. Zoritxarrez, estatu demokratiko guztietan existitzen dira tortura-moldeak eta tortura kasuren batzuk, baina Espainian hori baino gehiago egon da.

Maila sozialean, txostenen bueltan gabiltza etengabe, eta esango nuke badagoela egia topatzeko egarri halako bat, baina ezina ere handia dela, Estatuak tresna propioak dituelako berak sortutako indarkeria estaltzeko.

“Alderdi politikoek gaineratik badago bizitza, demokrazia sendotzeko ezinbestekoa dena”

♦ **Kultura politikorako nahikoa oinarri badugula iruditzen zaizu?**

Dudarik gabe. Gizarte zibilak mo-

bilizatzeko grina handia izan du beti eta horrek esan nahi du kultura politikoa badugula. Baina gizarte zibil hori alderdi politikoetatik antolatu izan da, eta jakina, herrialde polarizatueta ohikoa da tartekoak ahaztea. Ez batean ez bestean dauden horiek sekula ez daude ondo ikusiak, eta bizi-garrenean komeni da kultura politikoaz gain kultura demokratikoa eta giza eskubideena garatzea, baita alderdi politikoaren inguruan ere. Jakina da erakunde instituzionalek lagundu behar dutela kultura demokratiko hori sustatzen, baina nik garbi daukat hori gizartetik irten behar dela. Adibide bat: Ingalaterran badute erakunde bat, 19. Artikulua izenekoa, adierazpen askatasunaz arduratzen dena. Gizarte zibiletik sortutako erakundea da, eta lan handia egiten ari da. Hain egin du lan handia Nazio Batuen Erakundeak ere eskatu izan diola laguntza edo aholkularitza zenbait kasutan. Badute, era berean, tortura gaietan espezializatutako talde bat ere, eta bai bata zein bestea ezin dira ulertu alderdi politiko bati lotuta.

Talde horiek badute autoritatea. Estatu espainiarrean eta Euskal Herrian zeinek dauka, baina, autoritatea bi gai horietan bultzatzaile lana egiteko? Tarteko hori piztu eta indartu behar dugu, eta bai, kultura politikoa izatea bada horretarako oinarri bat, baina iruditzen zait beste mezu bat zabaldu behar dugula: alderdi politikoek gaineratik badagoela bizitza, demokrazian sendotzeko ezinbestekoa dena.

♦ **Herritarrak ahaldundu eta boteretu behar ditugula, alegia.**

Nik ez dut ukatzen erakundeek euren lana egin behar dutenik, baina herria ahaldundu eta boteretu behar dugu. Memoriez ari garenean, askotan Barne Sailak edo Barne ministroek hitz egiten dute hemen egia buruz. Nola liteke, baina? Nola arduratuko da, bada, Barne Ministerioa egiaz? Erakundeek lidertza hartu behar dute kontu batzuetan, legegintza bultzatzean eta

abar, baina gizartea ere antolatuta behar da, kontrapisua egiteko. Gizarte zibil ahaldundua da demokraziarako bermea. Era berean, Justizia Administrazioak ere independentea izan behar du, bistakoa denez. Nolanahi ere, egia da gaur egungo gizarte zibila leku guztietan dela ahula. Informazio asko dugu, baina atomizatuta gaude. Galdu dira 70eko hamarkadako gizarte mugimenduak. Aldaketa bat egon da, eta ez dakit ez ote duen horrek boterearen kontrola indartu; ez dakit ez ote dituen gizarte zibilak antolatzeke eta mobilizatzeko zituen tresnak galdu.

♦ **Termino jakin batzuen inguruan ados jartzeko ere arazoak dauzagu, baina. Definizioetan dago arazoa?**

Terminoen inguruko borroka beti egon da. Ideologia bera ere terminologian oinarritu izan da beti, eta zer esanik ez gurean. Kontu honetan giza eskubideen kulturak ekarpen handia du egiteko, giza eskubideen bortxaketak zeintzuk diren definituta dauzkagulako munduan. Beraz, giza eskubideen urraketak zer diren eta biktimak zeintzuk diren argitzea erraza da nazioarteko giza eskubideen estandarretara jota, 70 urte badaramatzagulako esparru horretan definizioak fintzen. Bigarren Mundu Gerra ondorengo gauza on bat, -ona, eta hein berean, ahula-horixe izan zen.

♦ **Justizia, ona izango bada, neurritz erabili behar da. Nago, hala ere, terrorismoa izendapenean dena kabitzen dela gaur eta zigor zuzenbidera sarriegi jotzen dela.**

Bai. Terrorismoaren esparrua puztuz eta puztuz ari da, estatu demokratikoetan ere bai. Terrorismoaren zakuan terrorismoaren mailakoak ez diren hainbat jardura sartzeko afan edo presio handia dago. Terrorismoa antolatutako delitugintza mota bat da, larriena hain zuzen ere. Definizio argia du, baina delitu horri tipulak dituen beste azal gehitu zaizkio. Nazioarteko

kontalari bereziak Espainian izan direnetan ere sarri ohartarazi dute horretaz: Espainian politika batzuk gehiegizkoak direla. Garbi dago ezin dela terrorismoaren izenean disidentzia itotzen ahalegindu, askotan egi(te)n den bezala.

♦ **Eta beharbada, Espainian eta Euskal Herrian beste inon baino nabarmenagoa da hori?**

Beste zein herrialderekin alderatzen duzun da kontua. Europa mendebaldeko kulturekin alderatuz gero, bai, zailantzarik gabe. Hemen, Euskal Herrian, propio bertakoa izan den indarkeria izan dugunez, abusatu egin da politikaz ere, batez ere 2.000. urtetik aurrera. Orditik izugarri aldatu da terrorismoaren kontrako zigor politika; txarrerako, bistan da. Zigorrak handitu zituzten, Espainiako Auzitegi Nazionalari zentralitate are handiagoa eman zioten, Alderdien legea onartu zuten... Hori dena gertatu da hemen, eta garbi dago hori ezohikoa dela European, baina aitortu behar da joera orokor bat badagoela terrorismoaren zakuan gero eta gauza gehiago sartzeko.

“Garbi dago ezin dela terrorismoaren izenean disidentzia itotzen ahalegindu, askotan egi(te)n den bezala”

♦ **Nazioarteari begira jartzen gara sarri. Nazioarteko zuzenbideak zertan lagundu diezaguke, eta nola?**

Ezin dugu kanpotik ikaragarritzko justizia maila altua espero. Estrasburgoko Auzitegiak kontrolatu ditzake gai batzuk, baina ez denak. Zer espero dezakegun? Batzuetan arrazoa ematea. Eta, bai, nik ere ulertzen dut askok esatea hori ezer gutxi dela gure egoe-

ran, baina kontuz, ez dugu hori gutxietsi behar.

♦ **Bestera egingo dizut galdera orduan: zertarako baliatu behar dugu tarteka kanpotik datorkigun haize fresko hori?**

Guk gure gizarteetan erreakzionatu ahal izateko; presio politikoa egiteko. Injustiziaren kontrako alternatibak badirela esan ahal izateko, justiziaren parte bat badelako egia aldarrikatzea ere. Askotan egiak berak bakarrik ez gaitu asetzen, nahiko genukeelako erantzukizunak ere zehaztea. Hau da, Estrasburgoko Giza Eskubideen Auzitegiak Espainian torturak egon direla esatea ondo dago, baina guk torturatzaileak auzipetzea eta epaitzea nahi dugu. Baina oraindik ez dauzkagu horren tresna sofistikatuek, neurri handi batean estatuen artean adostasunik ez dagoelako horretarako.

Dena den, kanpoko indar hori baliatu beharko genuke presioa egiteko eta egia azaleratzeko. Europak zentzu moral politikoa lantzen lagundu diezaguke. Arrazoa baldin badugu eta nazioarteko giza eskubideen estandarrek gure alde badaude, europarren iritzia gure aldeko bihurtu dezakegu, eta horrek lagundu dezake indar korrelazioa aldatzen hemengo politikan. Nolanahi ere, kontu bat: arrazoa eman baino gehiago ere egin du hainbatetan Estrasburgok. Parot doktrinaz ezarri zuen epaia, adibidez, aintzat hartzekoa da. Patrot doktrinaren kasuan, doktrina hori gehiegia zela esaten genuenoi arrazoa ematez gain, doktrina horren pean zigorra luzatu zieten hainbat lagun libre uztera ere behartu zuelako Espainia. Hori orain hogeitun urte ezinezkoa izango zen European.

♦ **Bizikidetzaren aldeko lanean, zer da Altsasuko Koxka tabernan gertatu zenaren ondotik etorri den hau guztia?**

Injustizia galanta. Ez dakigu gazte talde horrek edo gazte horietako bakoitzak zer egin zuen, baina garbi dago, edozein solaskidek, zintzoa den edo-

zeinek, ezin duela hor terrorismo delitirik ikusi. Koxkan gertatutakoa terrorismoarekin lotu nahi horrek trabatu besterik ez du egiten bizikidetzaren aldeko ahalegin oro. Terrorismoaren kontzeptua desitxuratzeko muturreko ahalegina da hau. ETArekin lotzeko erabili duten loturak "motibazioarekin" du nonbait zerikusia: erasotzaileek Guardia Zibilaren aurkako gorrotoz jardun ei zuten, ETAk ziharduen bezala. Terrorismoa egoteko, baina, antolatutako taldeak egon behar du, eta bere jarduna helburu edo motibazio jakin batera zuzendu. Hori balego, lotura frogatu beharko litzateke gero pertsona batek egiten duenaren eta talde terroristaren artean, baina horretarako, inolaz ere ez luke nahikoa izan behar motibazioa partekatzeak. Eta gainera, ETAk aktibo izateari laga ziola kontuan hartuta, zein da hemen talde terrorista? Eskarmentu bat eman nahi zaie gazteei, Guardia Zibilaren kontra egoteagatik. Ez dago besterik. Altsasukoak ez dauka ez hanka ez bururik.

♦ **Espetxe politika ere konfrontazio ideologikorako tresna izan da edo da. Frantzia hasi da presoak gerturatzan, banan-banan. Estatu espainiarrean giroa beste bat da. Nola baloratzen dituzu gai honetan eman diren pausoak?**

Indibidualizatzearena bide egokia da. Bloke politikak amaitu behar dira. Presoak ez dira bloke bat. Pertsonak dira, eta blokean hartu beharrean, dituzten delituen arabera politikak egin behar da haiekin, ez delako gauza bera delitu larri bat egitea edo apologia delitua egitea. Baina presoen gaia desblokeatzeko, espetxe politika aldatu behar da, eta horretarako borondatea behar da. Ez da nazioarteko estandarren kontua, horiek argi diotelako zigorrak delituen arabera izan behar direla. Presoei tratamendu politikoa ematen zaie, baina, eta delitu bera egin duen beste herritar bati baino gehiago eskatzen zaie: barkamena eskatzea, erantzukizun zibila or-

daintzea, justizia administrazioarekin elkarlanean jardutea... Barne Ministerioarentzat ETA 2011n zen bera da gaur, eta hori ez da egia. Geldi dago, eta ezin da jardun geldi ez balego bezala. Hori, baina, epailetza sendo batek zuzendu beharko luke, eta gaur, justizia administrazioa ez da izan beharko lukeen bezain independentea eta sendoa.

"Altsasun gertatutakoa terrorismoarekin lotu nahiak trabatu besterik ez du egiten bizikidetzaren aldeko ahalegin oro"

♦ **Itxuraz inork gutxik sinisten du dagoeneko justizian, eta alderdi politikoekin gainera konfiantza ere dezente apaldu da. Alderdien kasuan, nor berean gogortuta daudela ere ematen du. Zer dago alderdien esku?**

Lehenengoari buruz esango dizut erroka handia dela, bai. Espainian trantsizioa egin zenean, justizia administrazioa apenas aldatu zen, eta diktaduratik demokraziarako saltoa egin zuen justiziak, baina iraganeko inertzia askorekin. Asko dago egiteko justiziarren benetako independentzia lortzeko, baina horretarako borondate politikoa falta da. Horregatik oso garrantzitsua da nazioarteko begiraleen lana. Kontalari bereziak ez dira edozein pertsona: hautaketa-moduarengatik eta lan egiteko protokoloengatik esan dezakegu ez dutela interes ezkuturik. Sinesgarritasuna dute, eta haiek lagundu dezakete egia bistaratzeko.

Alderdiak nor berea sinetsita ari direla diozu. Baliteke, baina alderdiak gu gara, ez dezagun ahaztu! Nola konpontzen ditugu guk gure arazoak familietan-eta? Alderdi politikoak gure

kultura politikoaren isla dira. Onena litzateke guk arrazionaltasun handiagoz jokatzeko eskatzea gure ordezkari direnei. Arazo larriak konplexuak dira beti, baina politikan, sinpletzeko joera handiegia dago, eta dena zuri-beltz ikustea oso arriskutsua da. Zenbat eta kontzienteago izan horretaz, orduan eta gertuago egongo gara gizarte justuagoa, sendoagoa eta demokratikagoa lortzeki. Denon erantzukizuna da. Nik neuk ez dut uste alderdi politikoek bereziki txarto jokatzen dutenik horretan.

♦ **Zeintzuk dira, bada, bermeak gertatu den guztia berriro gertatu ez dadin?**

Justizia administrazio normala dagoen lekutan ez dago horretaz hitz egin beharrik. Iraganeko giza eskubiak urraketa sistematiko larriak gertatu badira, neurriak hartu behar dira, eta Nazio Batuen Erakundeak zehaztuta dituzten estandar batzuk. Adibidez: frogatu bada tortura sistematikoa izan dela, lehenengo eta behin argitu beharko da zein motakoa izan den, eta gero, Estatuak aitortu beharko du egon dela eta horren kontrako neurriak hartu beharko ditu.

Aitortza gauza handia da kalte-errepaziorako eta aurrerapauso handia gertatutakoa berriro gertatu ez dadin. Aldaketa instituzionalak etorri behar dira. Torturaren kontrako bermeak, adibidez, nabarmen hobetu behar dira.

♦ **Torturatzen dela izango da behar bada aitortzea gehien kostatuko zaiena?**

Dudarik gabe.

♦ **Buka dezagun positiboan.**

Ingeniaritza sozialarekin zerikusia duten gauzak konplexuak dira. Hau ez da Walt Disneyren film bat. Gizartearen konplexutasunean aldatetakoak egin dira, baina ezin da hau egun batetik bestera zuzendu. Kontzientzia lan egin behar dugu, denok dugulako gure erantzukizuna, eta lanean jarraitu behar dugu sinistuta badugula hobetzeko potentziala.

Ezina ekinez egina

BARREN

TKIKOM

